

*Nebojša BOJANIĆ
Aleksandar FALADŽIĆ*

MEĐUNARODNI PRAVNI AKTI KAO OSNOVA ZAJEDNIČKOG REAGOVANJA DRŽAVA U BORBI PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALA

Uvodne napomene

Kriminalitet predstavlja ukupnost svih zločina u određenom vremenu i prostoru koji, kao društveno negativna pojava, prati ljudsko društvo kroz sve epohe njegovog razvoja. Sa razvojem društva mijenjaju se oblici i vidovi ispoljavanja kriminalnog djelovanja. Na današnjem stepenu razvoja ljudskog društva kriminalitet se pojavljuje na sasvim novom nivou društvene opasnosti, tj. prijeti da u potpunosti preuzme vlast, stičući finansijsku i političku moć.

Najopasniji oblici ispoljavanja kriminala u savremenom svijetu nazvani su organizovani kriminal. Organizovani kriminal vrše organizovane kriminalne grupe čiji članovi zajednički djeluju, u pravilu duži niz godina, na osnovama vlastitih normi, standarda ponašanja i shvatanja o vrijednostima, što im omogućava da uspješnije vrše kriminalne aktivnosti. Cilj djelovanja ovih kriminalnih organizacija je sticanje dobiti po svaku cijenu.

Rad kriminalnih organizacija karakteriše čvrsta organizovanost, sa hijerarhijskim odnosima, i velika brzina i snalažljivost u kriminalnim poduhvatima. Organizovane kriminalne grupe «ne priznaju» državne granice u vršenju svojih djela, pokušavajući pri tom da ostvare uticaj i dominaciju nad državnim institucijama, ne prezajući ni od toga da, koristeći se svim raspoloživim sredstvima i metodama, dođu do svog cilja. Politički i društveno-ekonomski potresi u cijelosti idu u prilog ekspanziji organizovanog kriminaliteta, koji u svakom obliku ispoljavanja ugrožava bezbjednost države u samim njihovim osnovama, a kad već postane sastavni dio društva ne može se više odstraniti.

Karakteristična polja djelovanja organizovanog kriminaliteta su: krijumčarenje i poslovi s prometom drogama, krijumčarenje i poslovi s prometom oružjem, radioaktivnim i drugim opasnim materijalom, skupocjenim vozilima, trgovina ljudima radi seksualne zloupotrebe ili imovinske eksploatacije, ilegalne migracije, ilegalno usvajanje djece, falsifikovanje međunarodnih razmjera, nedozvoljene transakcije s novcom, šverc akciznom robom, stečajne prevare, prevare u osiguravajućim društvima, piratstvo, korupcija i sl.

Pojava novih organizovanih oblika kriminala nužno zahtijeva iznalaženje adekvatnog odgovora od strane, prije svih, državnih organa gonjenja. Da bi ovaj odgovor mogao da poluči rezultate u borbi protiv organizovanog kriminaliteta, neophodno je da bude zasnovan na naučnoistraživačkom radu.

Jedno od važnijih obilježja savremenog, posebno organizovanog kriminala, je transnacionalnost i sve jača povezanost kriminalnih grupa na međunarodnom nivou, što upućuje države na uzajamnu pomoć i međusobnu saradnju u cilju njegovog uspješnog suzbijanja. Proces globalizacije i međunarodnih integracija, kao i stvaranja jedinstvenog ekonomskog prostora, zahtijeva harmonizaciju propisa, s tim da se ovaj proces, ne odnosi samo na bogate, tj. neophodno je da bude otvoren i za treće države. U tom smislu, i metodologija rada organa krivičnog gonjenja mora se zasnivati na jedinstvenim standardima i na međunarodnoj saradnji.

Savremeni transnacionalni kriminal ubrzano se širi i razvija, tako da je danas alarmantno visok i ugrožava osnovne funkcije mnogih država, a naročito država u razvoju i tzv. tranzicijskih država. Pri tome se organizovani kriminal koristi prednostima globalizacije, slobodne trgovine i naglog razvoja novih tehnologija, a s ciljem vršenja različitih krivičnih djela. Novim načinima i metodama vršenja krivičnih djela, koja se sve više vrše upotrebom savremenih sofisticiranih sredstava, te organizovanom i planskom podjelom uloga u okviru kriminalne grupe, kriminalci pokušavaju da spriječe državne organe da ih otkriju i izvedu pred sud.

Države kao odgovor na ove tendencije razvoja organizovanog kriminala nastoje iznaći odgovarajuće instrumente koji će im omogućiti uspješno suzbijanje ovog društvenog zla. Pri tome, uspostavljanje i poboljšanje međunarodne krivičnopravne pomoći ističe se kao *condicio sine qua non* djelotvorne strategije suzbijanja tog vida kriminala. Neminovnost saradnje država u sprečavanju i suzbijanju organizovane kriminalne djelatnosti rezultirala je

posebnim materijalno-pravnim, organizacionim i procesnim propisima na bilateralnom i multilateralom nivou.

Međunarodna krivičnopravna saradnja

Međunarodna pravna pomoć po svojoj suštini predstavlja postupanje organa jedne države po molbi za pravnu pomoć organa druge države u skladu sa međunarodnim ugovorom kojem su pristupili te države. Obim međunarodne pravne pomoći definisan je domaćim zakonodavstvom, međunarodnim bilateralnim ugovorima, kao i multilateralnim ugovorima – konvencijama.

Kao subjekti međunarodnog prava i međunarodnih odnosa, države samostalno i suvereno utvrđuju svoju politiku, spoljnopolitičke ciljeve, načine i metode ostvarenja i u skladu s tim ponašaju se u međunarodnoj zajednici. U oblasti borbe protiv kriminaliteta države utvrđuju svoju politiku, ciljeve i načine njihovog ostvarenja. Rukovode se borbom protiv pojava oblika kriminaliteta koji ih najviše pogađaju i nanose štetu njihovim bazičnim interesima. To se, prije svega, odnosi na organizovani kriminal, ilegalni promet opojnih droga i otrova, krijumčarenje i ostale oblike savremenog kriminala. Konkretno aktivnosti odnose se na otklanjanje uzroka i uslova kriminalnog ponašanja, otkrivanje počililaca krivičnih djela i njihovo hapšenje, ekstradiciju, izvođenje pred sud i izricanje krivičnih sankcija. Obim međunarodne saradnje država je u dijapazonu od bilateralne, preko regionalne do multilateralne.

Osnovni vidovi međunarodne krivične saradnje država su:

- međunarodna sudska saradnja (krivičnopravna pomoć) i
- međunarodna policijska saradnja.

Međunarodna sudska saradnja odvija se preko organa pravosuđa (sudstva i tužilaštva), a policijska preko nacionalnih službi bezbjednosti i nacionalnih centralnih biroa Interpolu država članica. Oba vida ponekad se ostvaruju uz posredovanje diplomatskih organa, kojima se dostavljaju zamolnice stranih država. Pravosudni organi bave se krivičnopravnim aspektima, a organi bezbjednosti kriminalističkim aspektima kriminaliteta (metodika, taktika, operativa i tehnika).

Međunarodna pravna pomoć u krivičnim stvarima sastoji se od ekstradicije, tzv. male krivičnopravne pomoći, ustupanja krivičnih progona, izvršenja strane krivične presude, nadzora nad uslovno osuđenim odnosno uslovno

otpuštenim licima, prisustvovanja nekim istražnim radnjama pravne pomoći u inostranstvu i sl. Od navedenih oblika međunarodne pravne pomoći najznačajniji su ekstradicija i tzv. mala krivičnopravna pomoć i oni predstavljaju takve načine međudržavne saradnje u suzbijanju kriminaliteta sa međunarodnim elementom kod kojih se kao organi postupanja pojavljuju prvenstveno organi pravosuđa (sudovi i tužilaštva). Ekstradicija je radnja međudržavne pravne pomoći kojoj je cilj predaja krivičnog progona ili osuđenog lica s područja sudske vlasti jedne države na područje sudske vlasti druge države. Ekstradicija je pravni posao između država kojim se stranac ili lice bez državljanstva, na osnovu sprovedenog pravnog postupka, predaje (izručuje) stranoj državi da bi mu se tamo sudilo ili da bi se nad njim izvršila sankcija. Za razliku od ekstradicije, koja rezultira osiguranjem prisustva okrivljenog u konkretnom krivičnom postupku u državi moliteljici, mala krivičnopravna pomoć ne predstavlja tako duboke zahvate u lična prava građana, već se sastoji od preduzimanja sasvim konkretnih, pojedinačnih istražnih i drugih radnji domaćih sudova na molbu i u korist sudova države moliteljice za potrebe vođenja krivičnog postupka, odnosno stranih sudova na molbu domaćih sudova (npr. saslušanje svjedoka, vještaka, rijetko i ispitivanje okrivljenog, privremeno oduzimanje i predaja predmeta koji mogu poslužiti za uspješno vođenje krivičnog postupka, osiguranje prisustva lica u krivičnom postupku dostavljanjem poziva, dostavljanje pismena, razmjena podataka od koristi za uspješno vođenje krivičnog postupka, npr. podaci iz krivičnih evidencija).

Međunarodna pravna pomoć u krivičnim stvarima se traži zamolnicom, čiji je sadržaj određen međunarodnim ugovorom. Uz zamolnicu se dostavljaju prilozi neophodni za izvršenje zamoljene radnje. Zamolnica se najčešće piše na jeziku države molilje uz prilaganje prevoda na jeziku zamoljene države. Troškove snosi država izvršenja zamolnice, s tim što ona može zatražiti od države moliteljice da plati troškove traženog vještačenja, uviđaja i drugih radnji koji iziskuju veće troškove, o čemu će izvjestiti državu moliteljicu po prijemu zamolnice.

Nosioci međunarodne pravne pomoći su sudovi i tužilaštva, u skladu sa konkretnim nacionalnim Zakonom o krivičnom postupku države. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine u glavi XXX – Postupak za pružanje međunarodne pravne pomoći i izvršenje međunarodnih ugovora u krivičnopravnim stvarima i glavi XXXI – Postupak za izručenje osumnjičenih, odnosno optuženih i osuđenih lica, pravno uređuje ovu veoma bitnu krivičnopravnu oblast. U vezi traženja pravne pomoći Zakon o krivičnom postupku BiH sadrži samo jednu odredbu koja je sadržana u članu 408. koja

glasi "molbe Suda, odnosno tužioca za pravnu pomoć u krivičnim predmetima dostavljaju se inostranim organima diplomatskim putem ... preko nadležnog ministarstva BiH". Većina bilateralnih ugovora o pravnoj pomoći u krivičnim stvarima ostavlja mogućnost odstupanja od navedenog pravila, tako što u hitnim slučajevima dozvoljavaju traženje pravne pomoći putem Interpola. Međunarodna krivičnopravna saradnja, pored Zakona o krivičnom postupku BiH, uređuje se i na osnovu mnogostranih i dvostranih međunarodnih ugovora čija je pravna snaga jača od domaćeg zakonodavstva. Takođe, međunarodna pravna pomoć može se ostvariti i na osnovu načela uzajamnosti, kao izraz dobre volje i poštivanja interesa zamoljene države, pri čemu se ne radi o obligatornoj saradnji zasnovanoj na međunarodnim ugovorima.

Međunarodna policijska saradnja sastavni je dio međunarodne krivičnopravne pomoći. Često ona prethodi svim drugim naporima koji se ulažu u borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, jer, upravo policijski organi moraju se neposredno i prije svih drugih organa hvatati u koštac sa organizovanim kriminalom. Ako se uzme u obzir sve veća internacionalizacija organizovanog kriminala, lako se mogu razumjeti sve veća nastojanja policijskih agencija da intenziviraju međunarodnu saradnju i tako povećaju efikasnost u izvršavanju zadataka.

Pod međunarodnom policijskom saradnjom podrazumijevamo «zajedničku ili opštu djelatnost različitih policijskih korpusa, naročito duž granice... u prvom redu recipročno dobro poznavanje odnosnih organizacija, metoda i sredstava djelovanja... minimum sličnosti ako ne i saglasnosti, u granicama mogućeg, harmonizaciji organizacije, metoda i operativnih zamisli...».¹

Međunarodna policijska saradnja u najvećem broju slučajeva prethodi međunarodnoj sudskoj saradnji, jer organima pravosuđa omogućava da ostvare procesnopravne pretpostavke za otpočinjanje, vođenje i okončanje krivičnog postupka. Postupak saradnje počinje zamolnicom kao inicijalnim aktom kojim se traži obavljanje određene radnje na teritoriji strane države, prema određenom licu i za konkretno krivično djelo. Zamolnicom se odlučivanje ne prenosi na organe druge države, već se traži pomoć u dijelu krivičnog postupka.²

¹ Y. Dewallef, „Međunarodna policijska saradnja ili kako rješavati probleme koji su posljedica propustljivosti granica“, Izbor br.3-4/93. MUP R Hrvatske. Zagreb 1993. godine

² Ž. Nikač, *Transnacionalna saradnja u borbi protiv kriminaliteta – Europol i Interpol*. Beograd 2003. godine

U širem smislu, međunarodna policijska saradnja je dio međunarodne saradnje koja je političkog karaktera i odvija se između država i međunarodnih organizacija. U užem smislu, međunarodnu policijsku saradnju možemo odrediti kao odnos između država i njihovih policijskih organa radi očuvanja međunarodnog javnog poretka, reda i zajedničke saradnje u borbi protiv kriminaliteta. To su odnosi oficijelnog karaktera, koji se odvijaju između država i zvaničnih organa javne bezbjednosti, sudske i kriminalističke policije.

Na međunarodne policijske odnose utiču isti činioci koji djeluju na međunarodne odnose u cjelini, kao što su: međuzavisnost, geografski faktor, društveno - ekonomski i politički faktor, tako da su i međupolicijski odnosi uslovljeni stanjem odnosa između država. Poseban faktor, koji značajno utiče na policijske odnose, je priroda policijskog posla i velika konspirativnost. Saradnja je otežana stavovima država o nacionalnim interesima i razlozima bezbjednosti.

Predmet i sadržina međunarodne policijske saradnje čini:

- razmjena informacija,
- postupanje po zamolnicama i preduzimanje radnji,
- pružanje tehničke i druge vrste pomoći,
- zajedničke operativne akcije policijskih organa i dr.

Razmjena informacija je pretpostavka zajedničkog rada i saradnje država, jer je neophodno da policijski organi budu blagovremeno informisani. Informacije se odnose na izvršena krivična djela, osumnjičena lica i ostale relevantne činjenice bitne za operativno postupanje policije.

Postupanje po zamolnicama i preduzimanje radnji spada u djelokrug svakodnevnih aktivnosti. U pitanju je traganje za licima, predmetima, saslušanje lica i slične radnje koje su procesne pretpostavke za rad sudova. Ove radnje u praksi se vrše putem raspisanih potjernica država i međunarodnih potjernica Interpola.

Pružanje tehničke i druge vrste pomoći vid je saradnje koji se odvija na osnovu bilateralnih sporazuma država i multilateralnih sporazuma preko Interpola. Sporazumi obuhvataju naučnu i tehničku saradnju, isporuku opreme i obuku kadrova.

Zajedničke akcije podrazumijevaju učešće policijskih organa u rješavanju pojedinih radnih problema. Planiraju se i utvrđuju konkretni oblici aktivnos-

ti, tako da svaki policijski organ na svojoj teritoriji obavlja dio poslova. Na osnovu bilateralnih i multilateralnih sporazuma moguće je angažovanje policije jedne države na teritoriji druge države, pri čemu je potrebno voditi računa da ta država da saglasnost za akciju i da strane policijske snage poštuju pozitivnopravne propise države domaćina. Riječ je o policijskim akcijama vezano za organizovani kriminalitet i terorističke grupe (npr. kontrolisana isporuka narkotika). Potrebno je voditi računa o izuzetnoj osjetljivosti država prema nacionalnom suverenitetu, tj. suverenitetu koji može doći do izražaja prilikom intervencije policije na nacionalnom teritoriju druge države. Za međunarodne policijske odnose od posebnog značaja su načela poštivanja suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ravnopravnosti država. Ova načela, kao i većinu problema koji se mogu proizvesti iz međunarodne policijske saradnje, može se uspješno ispoštovati i prevazići isključivo putem bilateralnih ili multilateralnih sporazuma zainteresovanih država.

Zajednička djelatnost različitih policijskih sistema nameće potrebu recipročnog dobrog poznavanja odnosnih organizacija, metoda i sredstava djelovanja. Ako se želi da policije različitih država rade zajedno, potrebno je podržavati i usmjeravati uzajamno upoznavanje policijskih službenika putem seminara, susreta, radnih sastanaka i sl. Zajednička saradnja zahtijeva i minimum sličnosti između policijskih organizacija, odnosno trebalo bi u granicama mogućnosti vršiti harmonizaciju organizacija, sredstava, metoda i operativnih ideja. Policijska saradnja, da bi bila uspješna, ne podrazumijeva samo borbu protiv kriminala, pa bio on i organizovani, već mora sadržavati široku lepezu aktivnosti, i to - od obrazovanja do objedinjavanja sredstava.

Međunarodni policijski odnosi imaju karakteristike međunarodnih odnosa kao šire osnove, ali i svoje specifične karakteristike (opšte i posebne). Opšte karakteristike potiču od međunarodnih odnosa i činjenice da se odvijaju sa obje strane granice. Načela međunarodnih odnosa i međunarodnog prava opšti su pravni i institucionalni okvir međunarodnih policijskih odnosa. Ova načela utvrđena su u članu 2. Deklaracije o principima međunarodnog prava koji se tiču prijateljskih odnosa i saradnje među državama u skladu sa poveljom UN-a iz 1970. godine. Najvažniji od njih su:

- zabrana upotrebe sile ili prijetnje u međunarodnim odnosima,
- rješavanje sporova mirnim putem,
- nemiješanje u unutrašnje poslove drugih država,
- ravnopravnost država i pravo naroda na samoopredjeljenje,
- suverena jednakost država u međunarodnim odnosima i
- savjesno ispunjavanje obaveza.

Subjekti odnosa su države, policijske službe i međunarodne organizacije poput Interpola. Države su odgovorne za rad i učešće svojih policijskih organa u međunarodnim policijskim odnosima. Posebne karakteristike proizilaze iz specifičnosti policije, predmeta njenog rada i djelovanja. Međunarodni policijski odnosi imaju autonomiju u odnosu na diplomatske odnose i uspostavljaju ih policijske službe i profesionalna lica.

S jedne strane, okvir međunarodne policijske saradnje utvrđen je unutrašnjim pravnim propisima i političkim platformama država učesnica (Ustav, Zakon o policijskim službenicima, Zakon o unutrašnjim poslovima, Zakon o saradnji sa Haškim tribunalom i drugi slični propisi i pravni akti), a pravna pravila, principi i načela međunarodnog prava i međunarodnih odnosa su izvor prava i okvir međunarodne policijske saradnje. Ova pravila uspostavljena su Poveljom Ujedinjenih nacija i drugim dokumentima.

Unutrašnjim pravnim propisima država regulisani su pravni status, organizacija i uloga policije u društvu. Ovim normama utvrđeni su i pravni okviri međunarodne saradnje sa drugim državama i međunarodnim organizacijama. Učešće nacionalnih organa državne policije u međunarodnoj policijskoj saradnji regulisano je krivičnim propisom i propisima iz oblasti policijskih poslova, koji su izvor prava za domaće organe i u međunarodnoj saradnji sa drugim državama i međunarodnim organizacijama.

Međunarodni policijski odnosi svoje izvore imaju u materijalnim i formalnim izvorima međunarodnog prava i međunarodnih odnosa. Materijalni izvori zajednički su interesi države, zaštita i održavanje javnog poretka, kao i borba protiv kriminaliteta i njegovih pojava oblika. Formalni izvori identični su izvorima međunarodnog prava koji su utvrđeni u čl. 38. Statuta

Međunarodnog suda pravde, i to:

- međunarodne konvencije bilo opšte, bilo posebne koje ustanovljavaju pravilo izričito priznato od strana u sporu,
- međunarodni običaji kao dokaz generalne prakse prihvaćene kao pravo,
- opšta načela prava priznata od strane civilizovanih naroda i
- sudske presude i učenja stručnjaka iz oblasti prava različitih naroda kao pomoćno sredstvo za utvrđivanje pravnih pravila.³

³ S. Avramov, M. Kreća, *Međunarodno javno pravo*, Savremena administracija. Beograd, 1999.

Značajni izvori su, takođe, jednostrani akti država, načela međunarodnog prava i odluke pojedinih međunarodnih organizacija (npr. Interpol). Međunarodna policijska saradnja i međunarodno policijsko pravo imaju i svoje specifične izvore u međunarodnim konvencijama i ugovorima. Posebnost se ogleda u specifičnom predmetu konvencija i ugovora, ali sa napomenom da još nije donijet univerzalni međunarodnopravni dokument o saradnji.⁴

Subjekti međunarodne policijske saradnje su države i međunarodne organizacije. Države i njihove policijske službe neposredni su nosioci međunarodne policijske saradnje. Značajnu ulogu imaju funkcioneri na odgovornim dužnostima u državnoj administraciji, kao što su šefovi vlada, ministri unutrašnjih poslova, ministri pravde i niži funkcioneri. Posebno mjesto u međunarodnoj policijskoj saradnji pripada nacionalnim biroima Interpola, detaširanim oficirima za vezu u inostranstvu i posebnim specijalizovanim službama za međunarodne kontakte.

Intenzitet razvoja međunarodne sudske i policijske saradnje iz godine u godinu je sve jači i brže se razvija, a odvija se na tri nivoa:

1. tradicionalni oblik međunarodne saradnje, zasnovan na mnogostranim i dvostranim međunarodnim ugovorima,
2. svakodnevna međunarodna saradnja i razmjena informacija tijela policije, carine, imigracionih službi i službi granične kontrole, koji sve više poprima neformalne oblike,
3. provođenje zajedničkih (međunarodnih) antikriminalnih akcija, u koje su uključeni timovi kriminalista i državnih tužilaca iz više država, što se označava neposrednom operativnom međunarodnom saradnjom radi otkrivanja i dokazivanja konkretnog oblika organizovanog kriminalnog ponašanja.

Međunarodni pravni akti kao osnova zajedničkog reagovanja država u borbi protiv organizovanog kriminala

Razvoj kriminaliteta na početku XXI vijeka pokazuje da je ova pojava ušla u sve pore savremenog društva i ozbiljno ugrozila njegov opstanak. Kriminalitet je danas transnacionalna pojava koja prijeti da obezvrijedi sve civilizacijske tekovine i sruši temelje međunarodne zajednice, a pojavni oblici kri-

⁴ Ž. Nikač, *Transnacionalna saradnja u borbi protiv kriminaliteta – Europol i Interpol*. Beograd, 2003.

minaliteta koji se mogu podvesti pod pojam organizovani kriminalitet dovedeni su skoro do savršenstva.

Imajući u vidu da je transnacionalnost jedna od osnovnih karakteristika savremenog organizovanog kriminaliteta, države moraju, prilikom suprotstavljanja tom društvenom zlu, iznaći adekvatne oblike i metode međunarodne saradnje. Ova saradnja, da bi bila uspješna, mora odražavati zajedničku volju i interes zainteresovanih država, pri čemu se brzo moraju mijenjati tradicionalni načini shvatanja kriminaliteta, kao i klasično shvatanje suvereniteta države, uz prihvatanje jednog globalnog pristupa suzbijanju djelatnosti organizovanog kriminaliteta koja se zasniva na saradnji među državama, bilo putem međusobnog sporazumijevanja, bilo aktivnošću pojedinih organa i tijela međunarodne zajednice i donošenjem određenih konvencija i drugih akata koji upućuju i obavezuju na određene oblike međunarodne saradnje. To podrazumijeva da se nacionalna zakonodavstva prilagođavaju novim oblicima kriminaliteta, tako što će se u nacionalna zakonodavstva ugrađivati one odredbe iz međunarodnih konvencija koje ukazuju na njihov značaj i nude veću efikasnost u suprotstavljanju svim vidovima organizovanog kriminalnog djelovanja. U tom cilju na međunarodnom nivou donijeto je više međunarodnih pravnih akata koji imaju prvenstveno za cilj da postave osnove saradnje među državama u suprotstavljanju, suzbijanju i sprečavanju svih nedozvoljenih aktivnosti koje se mogu podvesti pod organizovani kriminalitet i terorizam. Prema Ustavu Bosne i Hercegovine, međunarodno pravo u primjeni ima primat nad domaćim, nacionalnim pravom i čini sastavni dio pravnog sistema BiH.

Svi napori međunarodne zajednice u borbi protiv organizovanog kriminaliteta mogu se podijeliti na tri nivoa djelovanja:

1. univerzalni akti,
2. regionalni i
3. akti međudržavne saradnje.

Od univerzalnih međunarodnih akata, koja su donesena pod okriljem Organizacije ujedinjenih nacija, posebno se ističu sljedeće konvencije:

1. Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala – usvojena u Palermu 12.-15.12.2000. godine, sa dva dopunska protokola (objavljena u Službenom glasniku BiH – Međunarodni ugovori, broj 3/2002): Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i djecom i Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom.

2. Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma – usvojena od strane Generalne skupštine UN, Rezolucijom 54/109, u Njujorku 9.12.1999. godine (objavljena u Službenom glasniku BiH – Međunarodni ugovori, broj 3/2003).
3. Konvencija UN protiv korupcije – donijeta 31.10.2003. godine (Bosna i Hercegovina je 16.12.2005. godine potpisala ovu Konvenciju).

Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala posebno je značajna sa aspekta međunarodne borbe protiv organizovanog kriminaliteta, s obzirom na to da je njom prvi put međunarodna zajednica priznala postojanje ovog najopasnijeg društvenog zla današnjice, koje ne poznaje granice između država. Konvencija sadrži niz radnji, sredstava i mjera koje treba da nađu mjesto u nacionalnim zakonodavstvima i koje države potpisnice treba da primjenjuju, tim prije jer je riječ o jednom savremenom pristupu u korišćenju novih metoda, čija primjena bi se odrazila na veći stepen efikasnosti u suzbijanju svih vidova organizovane kriminalne djelatnosti.

Ova konvencija obavezuje države potpisnice da u svojim nacionalnim zakonima uvedu četiri sljedeća krivična djela:

- Učešće u grupama za organizovani kriminal,
- Pranje dobiti stečene kroz kriminal,
- Korupcija i
- Ometanje pravde.

Ovom konvencijom data je jedinstvena i opšteprihvaćena definicija organizovanog kriminala, transnacionalnog organizovanog kriminala i kriminalne grupe (u različitim oblicima i formama udruživanja), a zatim su precizirane osnovne kriminalističko-taktičke i kriminalističko-operativne mjere, radnje i postupci za preduzimanje pojedinih aktivnosti od strane pojedinih država ili za preduzimanje zajedničkih aktivnosti od strane dviju ili više zainteresovanih država.

Konvencija, sa svoja dva protokola, obavezuje države potpisnice da preduzmu niz mjera protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, a neke od njih su:

- saradnja kriminalističkih i drugih službi, koja obuhvata: izručenje, uzajamnu pravnu pomoć, prikupljanje i razmjenu informacija, identifikaciju učinilaca organizovanog kriminala i druge specifične mjere,
- izrada projekata tehničke pomoći, u kojima bi učestvovala razvijene zemlje, tako što bi obezbijedile tehničku ekspertizu i resurse,

- konfiskovanje sredstava pribavljenih krivičnim djelima i njihovo korišćenje u skladu sa nacionalnim zahtjevima,
- usvajanje mjera za prevenciju različitih oblika transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, među kojima: bezbjednosne mjere predostrožnosti, obuka službenika, vođenje opštih dosjea o kriminalu i posebnih dosjea, kako bi se uspostavila kontrola nad nekim oblicima organizovanog kriminala,
- opšte osnove za sprovođenje zajedničkih istraga i
- saradnja u specijalnim istražnim postupcima (elektronsko praćenje i saradnja kriminalističkih službi).

Konvencija posebnu pažnju posvećuje zaštiti svjedoka i pružanju pomoći i zaštiti žrtava. S tim u vezi, Konvencija obavezuje sve države potpisnice da, u skladu sa svojim mogućnostima, preduzmu odgovarajuće mjere zaštite svjedoka i žrtava, kao i njihovih porodica, od moguće odmazde ili zastrašivanja svjedoka koji svjedoče u krivičnim postupcima povodom krivičnih djela obuhvaćenih Konvencijom. Takve mjere mogu da obuhvataju:

- fizičku zaštitu,
- preseljenje,
- prikrivanje identiteta,
- dozvoljavanje da se svjedočenje obavi korišćenjem komunikacione tehnologije, kao što su video linkovi ili druga adekvatna sredstva, ili na neki drugi način koji garantuje sigurnost svjedoka i
- razmatranje potrebe sklapanja sporazuma ili aranžmana sa drugim državama radi međunarodnog preseljenja takvih lica.

Ove odredbe odnose se i na žrtve koje se u krivičnom postupku pojavljuju kao svjedoci.

Posebno su značajne odredbe Konvencije koje se odnose na kontrolu i onemogućavanje prikrivanja dobiti ostvarene kriminalnom djelatnošću i koje zahtijevaju uspostavljanje nacionalnog regulatornog i nadzornog režima za banke i nebankarske finansijske institucije, te i za ostale organe koji su posebno podložni pranju novca zarađenog kriminalom. Poštujući odredbe Konvencije Ujedinjenih nacija o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, Bosna i Hercegovina donijela je Zakon o sprečavanju pranja novca⁵, čiji sadržaj je kompatibilan sa zahtjevima Konvencije. Od policijskih agencija u Bosni i Hercegovini, Državna agencija za istrage i

⁵ Zakon o sprečavanju pranja novca, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj 29 od 28.06.2004.

zaštitu, prema Zakonu o sprečavanju pranja novca, ima vodeću ulogu u borbi protiv pranja novca. Prema članu 2. navedenog zakona, pod pranjem novca podrazumijeva se:

- zamjena ili prenos imovine, ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama, a u cilju prikrivanja ili zataškavanja nezakonitog porijekla imovine ili pružanja pomoći nekom licu koje je umiješano u takve aktivnosti u cilju izbjegavanja zakonskih posljedica zbog počinjenih radnji,
- prikrivanje ili zataškavanje prave prirode, mjesta porijekla, raspolaganja, kretanja, prava na ili vlasništva nad imovinom ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama,
- sticanje, posjedovanje ili korišćenje imovine stečene kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama i
- učestvovanje ili udruživanje radi izvršenja, pokušaja izvršenja, odnosno pomaganja, podsticanja, olakšavanja ili davanja savjeta pri izvršenju bilo koje od navedenih radnji.

Državna agencija za istrage i zaštitu postala je 29.06.2005. godine punopravan član svjetske mreže agencija za provođenje zakona – Egmont grupa, čiji je primarni zadatak prikupljanje i razmjena finansijskih obavještajnih podataka u vezi sa pranjem novca. Do ovog prijema u Egmont grupu bilo je uključeno 85 zemalja članica.

Takođe, veoma bitne odredbe Konvencije su, svakako, i one koje predviđaju korišćenje specijalnih istražnih radnji u skladu sa domaćim pravnim sistemom i uslovima za njenu primjenu u svakoj od država potpisnica Konvencije. To podrazumijeva preduzimanje neophodnih mjera da se omogućí odgovarajuće korišćenje kontrolisane isporuke, kao i korišćenje drugih specijalnih istražnih tehnika, kao što su elektronsko praćenje ili drugi oblici nadzora i tajne operacije, od strane nadležnih organa za potrebe efikasnije borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije. U tom smislu, države potpisnice Konvencije mogu da zaključe odgovarajuće bilateralne ili multilateralne sporazume ili aranžmane za korišćenje takvih specijalnih tehnika u sklopu saradnje na međunarodnom planu. Kontrolisana isporuka na međunarodnom nivou, uz pristanak država potpisnica, može da obuhvati metode kao što su presretanje robe, dozvoljavanje da roba nastavi put ne-taknuta, da bude uklonjena ili zamijenjena u cjelini ili djelimično.

U tom smislu, usvojen je Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine koji je usklađen sa odredbama Konvencije i njime se u skladu sa članom

116. predviđaju mogućnosti preduzimanja sljedećih posebnih istražnih radnji⁶:

- nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija,
- pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka,
- nadzor i tehničko snimanje prostorija,
- tajno praćenje i tehničko snimanje lica i predmeta,
- upotreba prikrivenog istražitelja i informatora,
- simulirani otkup predmeta i simulirano davanje otkupnine i
- nadzirani prevoz i isporuka predmeta krivičnog djela.

Načela na kojima je zasnovan sistem ovih istražnih radnji jesu: neophodnost, odluka suda, postojanje osnova sumnje u vezi sa krivičnim djelom, zakonski katalog krivičnih djela (protiv integriteta BiH, protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, terorizam i za krivična djela za koja se prema zakonu može izreći kazna zatvora od najmanje tri godine ili teža kazna), određenost lica i vrsta mjere i vremenska ograničenost.

Druga veoma bitna konvencija sa aspekta zajedničke međunarodne borbe protiv kriminala je Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma, koja je usvojena od strane Generalne skupštine UN-a, 9.12.2000. godine u Njujorku. Ovom konvencijom postavljeni su temelji jedinstvene i koordinirane međunarodne saradnje najvećeg broja država (potpisnica konvencije), koja treba da presiječe, spriječi i krivično progoni finansiranje terorizma svih boja i oblika kao najznačajnijeg vida ugrožavanja bezbjednosti uopšte. Konvencijom se definiše pojam i određuju karakteristike, kao i pojavni oblici terorizma, da bi se zatim odredile mjere, načini i postupci potrebni za identifikaciju, otkrivanje, zamrzavanje i zapljenu (konfiskaciju) sredstava koja su stečena različitim oblicima kriminalne djelatnosti, a koja služe za finansiranje terorizma.

Takođe, ovom se konvencijom predviđaju i druge operativne mjere i radnje, kao što su:

- razmjena informacija između pojedinih država,
- pružanje međunarodne pravne pomoći (način, postupak, uslovi i nadležni organi),
- problem otkrivanja bankarske tajne i
- način, postupak i uslovi za ekstradiciju učinilaca pojedinih krivičnih djela vezano za finansiranje terorizma.

⁶ Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, broj 36/2003.

Oblast krijumčarenja droga, krijumčarenja i nedozvoljene trgovine ljudima, ženama, djecom i ljudskim organima, terorizma, pranja novca i korupcije definisane su i pravno regulisane mnogim međunarodnim aktima, s obzirom na to da su po svojoj prirodi transnacionalni i da predstavljaju visok stepen opasnosti po širu međunarodnu zajednicu. Organizacija ujedinjenih nacija ispoljila je značajnu aktivnost na planu pravnog regulisanja ovih društveno izuzetno štetnih pojava, a njeni najvažniji akti, pored gore navedenih, su:

- Jedinstvena konvencija o opojnim drogama iz 1961. godine⁷,
- Konvencija o psihotropnim supstancama iz 1971. godine⁸,
- Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine⁹,
- Konvencija o zabrani trgovine ljudima i iskorištavanja prostitucije drugih iz 1949. godine¹⁰,
- Međunarodna konvencija protiv uzimanja talaca iz 1979. godine¹¹,
- Konvencija o krivičnim djelima i nekim drugim aktima izvršenim u zrakoplovima iz 1963. godine¹²,
- Međunarodna konvencija o zaštiti prava radnika migranata i članova njihovih porodica iz 1990. godine¹³,
- Međunarodna konvencija o suzbijanju terorističkih bombaških napada iz 1997¹⁴ i
- Krivičnopravna konvencija o korupciji iz 1999. godine¹⁵.

Pored međunarodnopravnih akata univerzalnog karaktera, donijetih u okviru i pod okriljem Organizacije ujedinjenih nacija, problemom saradnje između pojedinih zemalja u suzbijanju i sprečavanju različitih oblika i vidova kriminaliteta bave se i brojne regionalne organizacije, od kojih je Savjet

⁷ Službeni list SFRJ - Dodatak, broj 2/64, Bosna i Hercegovina je članica ove konvencije po osnovu sukcesije Službeni list R BiH, broj 25/93

⁸ Službeni list SFRJ broj 40/73, Bosna i Hercegovina je članica ove konvencije po osnovu sukcesije Službeni list R BiH, broj 25/93

⁹ Službeni list SFRJ broj 14/90, Bosna i Hercegovina je članica ove konvencije po osnovu sukcesije Službeni list R BiH, broj 25/93

¹⁰ Službeni vjesnik prezidijuma Narodne Skupštine SFRJ broj 2/51, Bosna i Hercegovina je članica ove konvencije po osnovu sukcesije Službeni list R BiH, broj 25/93

¹¹ Službeni list SFRJ broj 9/84, Bosna i Hercegovina je članica ove konvencije po osnovu sukcesije Službeni list R BiH, broj 25/93

¹² Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori, broj 47/70, Bosna i Hercegovina je članica ove konvencije po osnovu sukcesije Službeni list R BiH, broj 26/98

¹³ Bosna i Hercegovina je konvenciju potpisala 30.03.2004.

¹⁴ Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori broj 7/2003

¹⁵ Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori broj 3/2001

Evrope, svakako, najznačajniji. Savjet Evrope je najstarija i najmasovnija evropska regionalna organizacija bezbjednosno-političkog karaktera, sa sjedištem u Strazburu.

U pogledu djelovanja ove regionalne organizacije, na planu suzbijanja i sprečavanja djelatnosti organizovanog kriminaliteta posebno se ističu sljedeći pravni akti:

- Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog krivičnim djelom iz 1990. godine¹⁶,
- Evropska konvencija o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima iz 1959 godine¹⁷,
- Evropska konvencija o suzbijanju terorizma iz 1977. godine¹⁸,
- Protokol kojim se dopunjuje Evropska konvencija o suzbijanju terorizma od 15.05.2003 godine,
- Okvirna odluka Vijeća Evropske unije o suzbijanju terorizma, Official Journal L 164, od 22.06.2002. godine,
- Evropska zatvorska pravila, usvojena u obliku preporuke No. R (87) 3 Ministarskog komiteta Vijeća Evrope državama članicama,
- Preporuka R (96) 8 Ministarskog komiteta Vijeća Evrope državama članicama o kriminalnoj politici u Evropi u vremenu promjena od 05.09.1996. godine,
- Smjernice Vijeća Evropske unije za sprečavanje korišćenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca od 10.06.1991. godine,
- Rezolucija (97) 24 Ministarskog komiteta Vijeća Evrope državama članicama o dvadeset osnovnih načela za borbu protiv korupcije od 06.11.1997. godine i
- Rezolucija (98) 7 Ministarskog komiteta Vijeća Evrope državama članicama o uspostavljanju «Grupe zemalja protiv korupcije – GRECO» od 05.05.1998. godine.

Sa stanovišta Bosne i Hercegovine naročito su važni i regionalni sporazumi koji su postignuti u okviru Konferencije balkanskih država koja je održana 1996. godine u Grčkoj, u gradu Solunu, na kojoj je usvojena posebna Deklaracija o saradnji država u oblasti pravosuđa, borbe protiv organizovanog kriminaliteta, terorizma, nezakonitog prometa opojnim drogama i oružjem, zatim Antitrafficking deklaracija država jugoistočne Evrope koja je usvojena na UN-ovoj konferenciji o suzbijanju

¹⁶ Bosna i Hercegovina je konvenciju potpisala 30.03.2004.

¹⁷ Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori broj 4/2005

¹⁸ Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori broj 12/2003

transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, koja je održana 2000. godine u Palermu. Navedena deklaracija usvojena je na inicijativu radne grupe za suzbijanje trgovine ljudima Pakta o stabilnosti koji djeluje u okviru podstola za pravosuđe i unutrašnje poslove III radnog stola. Rezultat Deklaracije iz Palerma je usvajanje Izjave o obavezama od strane država jugoistočne Evrope, kojom se države potpisnice obavezuju da će izgraditi i učestvovati u mehanizmu razmjene informacija u vezi trgovine ljudima u jugoistočnoj Evropi.¹⁹

Pored pravnih akata donijetih od strane univerzalnih i regionalnih međunarodnih organizacija od posebnog su značaja za uspješnu borbu protiv organizovanog kriminala i bilateralni sporazumi koje je Bosna i Hercegovina zaključila sa drugim zemljama, posebno iz okruženja. Ovi bilateralni sporazumi se odnose na saradnju u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala, trgovine drogama i psihotropnim supstancama, terorizma i u drugim težim krivičnim djelima. Ovim se sporazumima utvrđuju osnovi za institucionalizovanje zajedničke saradnje i napora u sprečavanju ovih negativnih, kriminogenih i antibezbjednosnih pojava: organizovanog kriminala, terorizma, trgovine opojnim drogama i drugih krivičnih djela za koja je nacionalnim zakonima zapriječena kazna zatvora u trajanju od pet godina ili teža kazna.

Ovi sporazumi utvrđuju osnove zajedničke saradnje policijskih i pravosudnih organa država potpisnica i omogućavaju usklađivanje zajedničkih akcija, kao što su:

- razmjena informacija,
- obavljanje policijske aktivnosti,
- saradnja u istragama pojedinih krivičnih djela,
- razmjena rezultata kriminalističkotehničkih istraga i
- koordiniranje i usmjeravanje policijske saradnje.

Kao jedan od osnovnih preduslova za integraciju Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju jeste stvaranje zakonskih pretpostavki za prihvatanje vlastitih državljana, državljana trećih država i lica bez državljanstva, koja su boravila na području određene države u suprotnosti sa njenim zakonima – ili Ugovor o admisiji i readmisiji. Ovi ugovori predstavljaju jedan od instrumenata koje Evropska unija koristi za deportaciju lica koja su ilegalno ušla ili ostala na teritoriji zemalja Evropske unije. U cilju olakšavanja deportacije nezakonitih

¹⁹ Izjava o obavezama usvojena je na 2. regionalnoj ministarskoj konferenciji država jugoistočne Evrope koja je održana 27.11.2001. u Zagrebu.

imigranata i podjele odgovornosti i finansijskih obaveza sa drugim državama sa zemljama preko kojih su prešli imigranti, BiH mora zaključiti odgovarajuće sporazume o ponovnom prijemu. BiH je već zaključila takve bilateralne sporazume sa većim brojem država, a koji se već primjenjuju i trenutno se vode aktivnosti na potpisivanju takvog sporazuma i sa nizom drugih država.

Zaključna razmatranja

Proces globalizacije i međunarodnih integracija, kao i stvaranje jedinstvenog ekonomskog prostora, zahtijeva harmonizaciju propisa, s tim da se ovaj proces ne odnosi samo na bogate, tj. neophodno je da bude otvoren i za treće države. U tom smislu, i metodologija rada organa krivičnog gonjenja mora se zasnivati na jedinstvenim standardima i na međunarodnoj saradnji. Norme koje regulišu saradnju država u krivičnim stvarima nužna su posljedica okolnosti da suverenitet države prestaje na granicama njezine teritorije. S obzirom da je državi potrebno prisustvo izvršioca krivičnog djela da bi mu se sudilo ili da bi nad njim bila izvršena krivična sankcija, odnosno ako je za uspješno sudsko procesuiranje potrebno pribaviti dokaze ili preduzeti neke druge procesne radnje na teritoriji druge države, nužno je da ta druga država aktivno saraduje te da preduzme niz radnji kojima će pomoći toj državi da bi mogla uspješno voditi i okončati krivični postupak. Države prilikom preduzimanja navedenih mjera i radnji pravne pomoći u krivičnim stvarima moraju voditi računa o načelu reciprociteta i suverenitetu druge države.

Saradnja država u međunarodnoj zajednici odvija se na osnovu ustanovljenih pravnih pravila i međunarodnih instrumenata. S jedne strane, okvir saradnje utvrđuju unutrašnji pravni propisi i politička platforma država učesnica, a sa druge strane međunarodni dokumenti, ugovori i konvencije koje su države zaključile. U pružanju međunarodne krivičnopravne pomoći kao osnovno je prihvaćeno načelo prioriteta potpisanih međunarodnih ugovora, što znači da će država potpisnica ugovora pridržavati se njegovih odredbi prioritarno u odnosu na unutrašnje pravo. Odnosno, tek ukoliko međunarodnog ugovora nema, ili su odredbe ugovora nepotpune ili nejasne dolazi do primjene pravila iz domena nacionalnog prava.

I na kraju rada smatramo potrebnim naglasiti da se nijedna država ne može samostalno uspješno suprotstaviti transnacionalnom organizovanom kriminalu bez obzira na njenu veličinu i stepen uređenosti. Za ovu saradnja, da bi polučila dobre rezultate, neophodna je stvarna politička volja i postojenje nadležne državne institucije za njenu sprovedbu.

Literatura

1. Avramov, C. i Kreća, M., *Međunarodno javno pravo*, Beograd: Savremena administracija, 1999.
2. Krapac, D. i Birin, V., *Međunarodna krivičnopravna pomoć*, Zagreb: Informator, 1987.
3. Nikač, Ž., *Transnacionalna saradnja u borbi protiv kriminaliteta – Europol i Interpol*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2003.
4. Dewallef, Y. *Međunarodna policijska saradnja ili kako rješavati probleme koji su posljedica propustljivosti granica*, Zagreb, Izbor br.3-4/93.
5. Sladoje, N., Bučar, A., Pilav, A. i Šarac, J. *Međunarodna pravna pomoć*, Sarajevo: Ministarstvo pravde BiH, 2006.